

Тарасенко О.С.*асистент кафедри менеджменту**Київський національний університет технологій та дизайну**м. Київ***Тарасенко І.О.***д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки**Київський національний університет технологій та дизайну**м. Київ***ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРШЕННЯ**

Університетам України питання забезпечення економічної ефективності доводиться вирішувати в умовах загострення економічних, соціальних та політичних проблем, які сповільнюють процес реформування освіти та поглиблюють конкуренцію на ринку освітніх послуг. Сучасні економічні проблеми, які потрапляють до групи загроз і небезпек за впливом на рівень економічної ефективності, а, отже, і на рівень економічної безпеки українських університетів, можуть бути представлені таким переліком [1, 2]: недостатній рівень фінансового забезпечення університетів; високий рівень зношеності основних засобів; недостатній рівень інвестування в поліпшення матеріально-технічної бази, інформатизацію освіти та інноваційний розвиток університетів; низький рівень оплати праці працівників вищої кваліфікації та, як наслідок, зниження рівня якісного складу науково-педагогічних працівників; регіональні диспропорції у фінансуванні підготовки студентів в різних регіонах України.

Оскільки вища освіта є сферою, де формується людський капітал країни і закладаються основи її майбутнього розвитку, одним із головних замовників фахівців та інвесторів освітньої системи повинна бути держава. Про це свідчить досвід більшості розвинених країн світу, де вища освіта переважно фінансується державою [1]. За обсягами фінансування вищої освіти у % до ВВП Україна посідає одне з перших місць у Європі [3-5], на рівні скандинавських країн, які лідирують у витратах на освіту: так, у середньому витрати державного бюджету на вищу освіту в країнах ЄС складають близько 1,3% ВВП; в Україні у 2010 році цей показник становив 2,3 % ВВП (випередила Україну лише Данія – 2,41% ВВП), у 2011 і 2012 – на рівні 2%, у 2013, 2014 та 2015 рр. відповідно на рівні 2,1 %, 1,8 % і 1,5 % [1, 3-5]. Згідно з даними ОЕСР частка приватного фінансування освіти в країнах Європи становить не більше ніж 15-20 % [2]. З іншого боку є держави, де частка приватного фінансування перевищує 50 %: США (62 %), Південна Корея (73 %), Японія (67 %), Австралія (56 %), Великобританія (54 %). Оскільки в Україні статистика щодо приватного фінансування вищої освіти

не ведеться, то за експертними даними його рівень приблизно складає 0,7 % ВВП [2].

Фінансово-економічні відносини у сфері вищої освіти регулюються Законом України "Про вищу освіту", що знайшло відображення в розділі VII зазначеного Закону [6]. Статтею 71 цього закону передбачено, що "Фінансування державних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень" [6]. Крім того, в Законі України "Про вищу освіту" передбачено, що вищий навчальний заклад має право "... засновувати сталий фонд (ендаумент) вищого навчального закладу та розпоряджатися доходами від його використання відповідно до умов функціонування сталого фонду, а також отримувати майно, кошти і матеріальні цінності", що відповідає діючій в провідних університетах світу практиці.

У розвинених країнах університети також знаходять підтримку з боку бізнесу. Останнім часом вектор такої підтримки все більше спрямовується на освітні послуги університетів, в той час як раніше переважаючим було фінансування досліджень, які становили взаємний інтерес для бізнесу і для дослідників. Найчастіше таким донорами є великі корпорації, які жертвують університету 15-20 мільйонів доларів.

Міністерством освіти і науки України розпочато реалізацію практики державно-приватного партнерства (ДПП) в Україні у сферах професійно-технічної та вищої освіти: так, 02.11.2016 р. в рамках державно-приватного партнерства підписано меморандум про співробітництво між Міністерством освіти і науки України та ТОВ «Снежка-Україна», протягом 2017-2018 рр. меморандуми про співробітництво з МОН України підписали також такі організації: Будівельна палата України, ТОВ «КНАУФ ГПС КИЇВ», Громадська спілка «Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України «Fashion Globus Ukraine», ПАТ «Українська залізниця») [7]. У той же час необхідно відзначити, що практика державно-приватного партнерства поки що не набула достатнього поширення у освітній сфері через відсутність чіткого механізму організації співпраці державних і приватних партнерів.

Ще однією формою залучення альтернативних джерел фінансування у освітню сферу є використання практики освітнього кредитування, що знайшла поширення за кордоном як така, що сприяє підтримці платоспроможного попиту на освітні послуги та підвищує рівень доступності освіти для широких верств населення. Необхідно відзначити, що певний досвід освітнього кредитування існує і в Україні. До банків, які мають досвід реалізації програм освітнього кредитування належать: ПАТ „ПУМБ”, ПАТ „ДІАМАНТБАНК”, ПАТ „Укрсоцбанк”, ПАТ „БАНК „ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”, ГРУПА „ПРИВАТБАНК” та деякі інші, які реалізують спеціальні кредитні програми (ГРУПА „ПРИВАТБАНК”) або надають освітні кредити

через програми споживчого кредитування [8]. У той же час, на відміну від практики освітнього кредитування за кордоном, українські банки, залучені до процесу освітнього кредитування, зазначають наявність значних недоліків діючого в Україні механізму освітнього кредитування, що обмежує умови надання кредитів та робить їх непривабливими як для банків, так і для позичальників.

Розглянуте дозволяє зробити висновок, що сучасна фінансова політика держави у сфері вищої освіти та науки може бути ефективною лише за умови взаємодії державних органів і бізнесу з ЗВО, що сприятиме досягненню цілей розвитку системи вищої освіти України в складних соціально-економічних умовах. Провідну роль у цьому процесі повинна відігравати держава, важливим завданням якої є формування нормативно-правового, кадрового та фінансового забезпечення освітньої системи в процесі її реформування. До основних напрямів поліпшення державної фінансової політики у сфері вищої освіти та науки слід віднести розвиток таких альтернативних форм фінансування як державно-приватне партнерство, пільгове та комерційне освітнє кредитування. Це сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату і, на цій основі, скороченню видатків державного бюджету на вищу освіту, підвищенню їх ефективності, скороченню розриву між системою вищої освіти та потребами роботодавців і, як результат, підвищенню конкурентоспроможності та економічної безпеки НСВО.

Список використаних джерел

1. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року [статистичний бюлетень за ред. О.О. Кармазіна] – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 171 с.
2. Фінансування системи вищої освіти: світова практика і українське сьогодення [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://liberal.in.ua>
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 03.04.2017).
4. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року [статистичний бюлетень за ред. О.О. Кармазіна] – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 171 с.
5. Вища освіта в Україні у 2017 році: [статистичний бюлетень за ред. О.О. Кармазіна]. – К.: Державна служба статистики України, 2018. [Електронний ресурс] : Офіційний сайт державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 02.07.2018 р.)
6. Закон України „Про вищу освіту” від 01.07.2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Офіційний сайт МОН України. Державно-приватне партнерство // – Електрон. дані. – Режим доступу: // [Електронний ресурс] – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavno-privatne-partnerstvo>
8. Умови надання кредитів на здобуття освіти молоддю банками України / Офіційний сайт „Освітній портал” // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/6.html>